

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-613-3-2>

CENTRAL ASIA AS A CROSSROADS OF THE GEO-ECONOMIC INTERESTS OF CHINA AND RUSSIA

ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ ЯК ПРОСТІР ПЕРЕТИНУ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ КИТАЮ ТА РОСІЇ

Zaporozhchenko M. I.

*2nd year Master's Student at the
Faculty of Humanities and Pedagogy
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Scientific Supervisor: Goltsov A. H.
Doctor of Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Philosophy and International
Communication
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Запорожченко М. І.

*студентка II курсу магістратури
гуманітарно-педагогічного
факультету
Національний університет
біоресурсів та природокористування
України
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
доктор політичних наук,
доцент кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України
м. Київ, Україна*

Центральна Азія, до складу якої входять Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан і Таджикистан, завдяки своєму вигідному геополітичному й гео економічному розташуванню та значним природним багатствам, виступає простором суперництва між такими впливовими гравцями, як Росія та Китай. Наприкінці 1990-х років, коли напруженість між Росією та Заходом поступово впливала на поверхню, аналітики розглядали Центральну Азію як театр ширшого геополітичного протистояння або частину «великої шахівниці», що відображало сприйняття того, що регіону бракує значної міжнародної активності [2].

Однак, кілька подій останніх років змінили міжнародні відносини та становище Центральної Азії у світовій геополітиці. Анексія Криму Росією у 2014 році, а потім повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році, викликали шок на всьому пострадянському просторі. Держави Центральної Азії інтерпретували дії Росії в Україні як ігнорування Москвою міжнародного права та принципу державного суверенітету. Враховуючи політичні та економічні зв'язки – і, перш за

все, її географію – Центральна Азія не має іншого вибору, окрім як ретельно збалансувати підтримку дружніх відносин з Росією та дотримуватися безпечної дистанції від неї [3].

Росія є ключовим економічним партнером, від якого залежить торгівля кожної держави Центральної Азії. Хоча останнім часом Китай став головним торговельним партнером для більшості з них, Росія залишається другим після Китаю для Казахстану, Узбекистану та Киргизстану. Держави Центральної Азії експортують сільськогосподарську продукцію, метали та мінерали, бавовну та текстильну продукцію. Ще одним важливим фактором, який утримує регіон у залежності від режиму Путіна, є мільйони мігрантів з регіону, зокрема з Узбекистану, Таджикистану та Киргизстану, які працюють у Росії.

Чимало мігрантів з Центральної Азії їздять до РФ на сезонні роботи низького рівня, зокрема в будівельній галузі. У 2021 році грошові перекази, надіслані мігрантами до Росії, становили 35% ВВП Таджикистану та 33% ВВП Киргизстану. Для Узбекистану грошові перекази становили 13% ВВП. Така залежність стримує відкриту критику дій Росії, оскільки економічна стабільність пов'язана з цими грошовими переказами [7].

Росія інституційно закріплює свій вплив у Центральній Азії через Євразійський економічний союз (ЄАЕС), до якого входять Казахстан і Киргизія, а також через Організацію Договору про колективну безпеку (ОДКБ), членами якої є Казахстан, Киргизія та Таджикистан. Після розпаду СРСР Росія ініціювала низку інтеграційних проєктів, зокрема Митний союз (2010) та Єдиний економічний простір (2012). Вони стали основою для створення ЄАЕС, офіційно заснованого в 2015 році. Киргизстан приєднався у 2015 році, з огляду на економічну залежність і трудову міграцію. Після вторгнення Росії в Україну у 2022 році значення ЄАЕС для Росії зросло: через нього вона частково обходить міжнародні санкції, використовуючи торгівлю з іншими членами союзу, зокрема Казахстаном [6].

На відміну від Росії, присутність Китаю в Центральній Азії вигравала від війни в Україні. Зіткнувшись із санкціями та широким дипломатичним тиском, Росія тепер становила менше перешкод для експансії Китаю в Центральній Азії. Китай досяг значного прогресу в реалізації енергетичних проєктів у Центральній Азії, що дозволило йому суттєво обмежити вплив Росії та західних країн у регіоні. Віддаленість від європейських ринків сприяла тому, що головними партнерами країн Центральної Азії в енергетичній сфері стали КНР і Росія, однак саме

Китай ініціював найбільші інфраструктурні проекти. Найважливішим серед них є газопровід «Центральна Азія – Китай», відкритий у 2009 р. Ще одним важливим проектом є нафтопровід «Казахстан – Китай», відкритий у 2006 р., з номінальною потужністю 20 млн тонн на рік, що поглибило енергетичну інтеграцію між країнами [4].

Китай відводить Центральній Азії ключову роль у реалізації своєї ініціативи «Один пояс, один шлях» (BRI), що має на меті посилення торговельно-економічних зв'язків із Європою, Росією, Туреччиною та Іраном. Ініціатива Китаю сприяла перетворенню Центральної Азії на важливий транзитний вузол між КНР, ЄС та АТР. У 2021 р. кількість вантажних потягів за маршрутом «Китай – Європа» сягнула 15 тис. Одночасно Центральна Азія отримала доступ до ринків Азіатсько-Тихоокеанського регіону, що має стратегічне значення для внутрішньоконтинентальних держав регіону [5, с.98]. У межах BRI Китай інвестує в масштабні інфраструктурні проекти (автомагістралі, залізниці, енергетика, промисловість), пропонуючи дешеві кредити. Паралельно Пекін зміцнює свою роль у сфері безпеки: частка китайського експорту військової техніки до регіону зросла до 18% (порівняно з 1,5% у 2010–2014 рр.) [1, с.2].

Зростаючі інвестиції Китаю в Центральній Азії сприяють збільшенню заборгованості та економічної залежності регіону. Це, у свою чергу, веде до поширення корупційних практик серед авторитарних режимів, викликаючи занепокоєння як у місцевих еліт, так і в звичайних громадян. Одним із джерел невдоволення є використання Китаєм своєї робочої сили при реалізації інфраструктурних проектів, що ускладнює вирішення проблеми безробіття в країнах регіону.

Отже, Росія, спираючись на історичні, інституційні та міграційні зв'язки, зберігає значний вплив у регіоні, однак втрачає позиції на тлі посилення санкційного тиску та втрати довіри з боку пострадянських країн. Китай, натомість, поступово розширює свою присутність через економічні інвестиції, масштабні інфраструктурні проекти та ініціативу «Один пояс, один шлях», перетворюючи Центральну Азію на важливий транзитний і енергетичний вузол. Посилення зовнішнього впливу, як російського, так і китайського, загрожує поглибленням економічної залежності, зростанням соціального напруження та посиленням авторитарних практик. У таких умовах країни Центральної Азії намагаються реалізовувати багатовекторну політику, прагнучи зберегти простір для маневру між великими гравцями та посилити свою міжнародну суб'єктність.

Література:

1. Bradley J., Lemon E. In Russia's Shadow: China's Rising Security Presence in Central Asia. *Kennan Cable*. No. 52. May 2020. URL: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no-52-russias-shadow-chinas-rising-security-presence-central-asia> (дата звернення 16.09.2025).
2. Fuller G. Central Asia: The New Geopolitics. URL: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2007/R4219.pdf> (дата звернення 14.09.2025).
3. Hynek O. Geopolitics of Central Asia: Between the Russian Bear and the Chinese Dragon. *Central European Journal of Politics*. 2020. Volume 6, Issue 2. P. 73–93. (дата звернення 13.09.2025).
4. Kazakhstan-China Pipeline. URL: <https://www.kcp.kz/> (дата звернення 10.09.2025).
5. Pantucci R., Petersen A. Sinostan: China's Inadvertent Empire. Oxford University Press, 2022. 326 p. URL: <https://ru.scribd.com/document/632649066/Raffaello-Pantucci-Alexandros-Petersen-Sinostan-China-s-Inadvertent-Empire-Oxford-University-Press-2022-pdf> (дата звернення 15.09.2025).
6. Sanner B., Peyrouse S. Washington Must Step Up Its Engagement in Central Asia. *Foreign Policy*. 27 January. 2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/01/27/central-asia-kazakhstan-unrest-united-states-russia-china-csto/> (дата звернення 16.09.2025).
7. Ubaydullaeva D. Shifting Geopolitics of Central Asia: The Regional Impact of the Russia-Ukraine War. URL: <https://worldnewworld.com/page/content.php?no=4034> (дата звернення 16.09.2025).